

Juana Mugarrieta

Emakumeak eta gerra

1638ko udan Frantziako armadak Hondarribia setiatu zuen, Hogeita Hamar Urteko Gerraren testuinguruan (1618-1648). Harresien artean isolatuta geratu ziren biztanleek zein egoera beldurgarria bizi izan zuten adierazten duen dokumentazio ugari dago. Zehatz-mehatz ageri dira gerran parte hartu zuten gizonen izenak, baita garai hartan hirian bizi ziren gizonenak ere. Haatik, ez dugu apenas informaziorik emakumeek gatazkan zehar izandako bizipen eta jarduerari buruz.

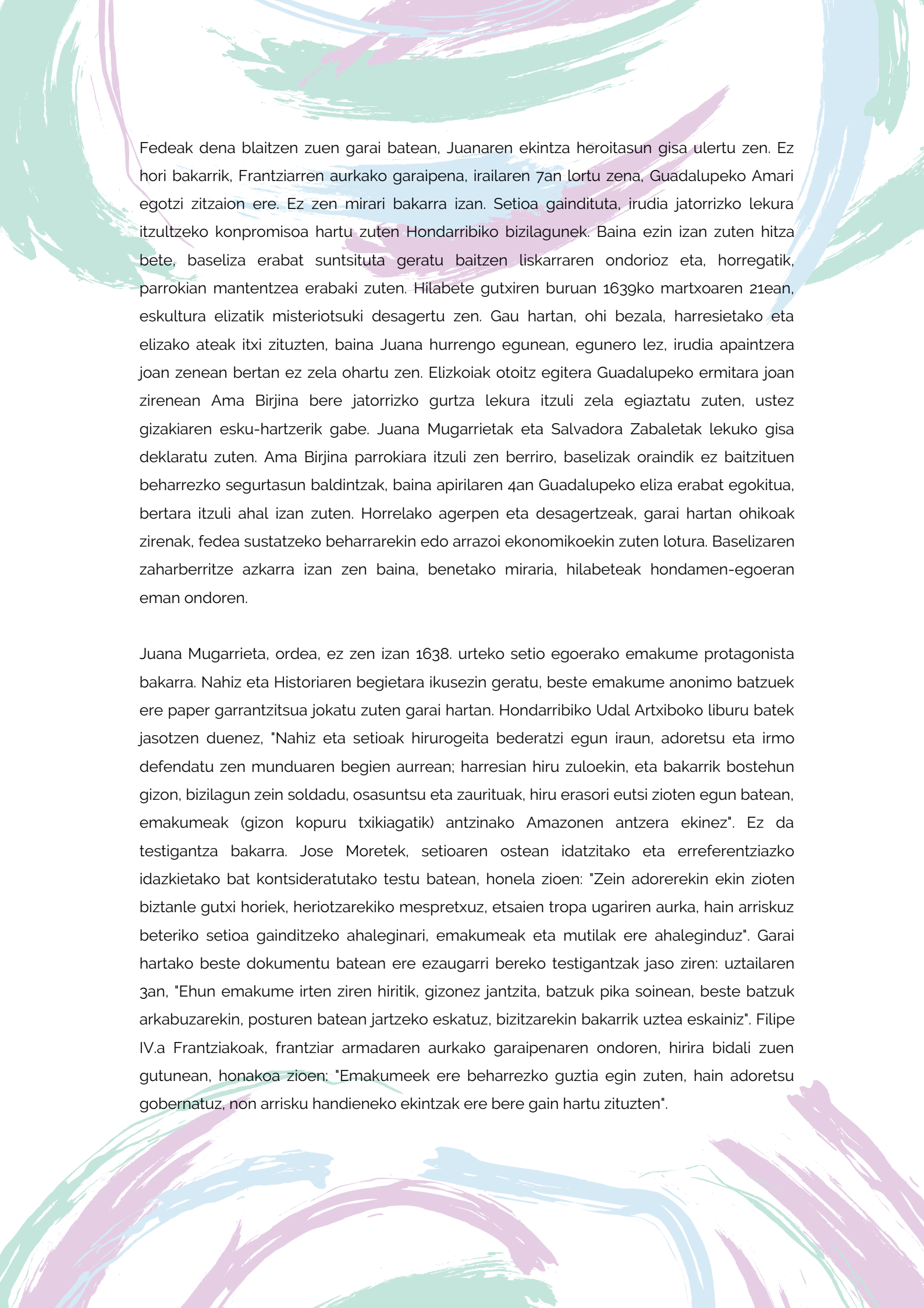
Hala eta guztiz ere, mendeen joan etorriari aurre egin eta emakume izen propio bat iritsi da gaurdaino: Juana Mugarrietarena. 1638ko uztailaren 1ean, Guadalupeko ermitaren ondoan zuen etxean zegoela danbor hotsak entzun zituen. Leihora atera eta baratzean lanean zen Salvadora Zabaleta kideari soinuaren jatorriaren berri ote zuen galdetu zion. Juana eta Salvadora ermitako serorak ziren, eliza zaintzeaz eta mantentzeaz arduratzen ziren, emakume ezkongabe edo alargunek bete ohi zuten lanpostu hori. Ekialdera begiratu eta bandera zuriak soinean zuen jende multzoa ikusi zuten biek, eta soldadu frantsesak zirela ohartu ziren berehala. Juanak, ausart, eta zalantza izpirik gabe Guadalupeko Amaren irudia besoetan hartu eta, Salvadoraren eta bidean aurkitu zuten Katalina Labandibarren laguntzarekin, parrokia-elizaraino eraman zuten. Han bikarioari eman zioten, honek aldare nagusian ipiniz irudia gorde zezan. Ama Birjinaren eta Jesu Kristoren koroen bila ere itzuli zen Juana Guadalupea, eta haiek ere ekarri zituen, ondo gordetzeko.

Parean Berdintasun Elkartearen proiektua

Testuak: María José Noain Maura

Ilustrazioak: Andrea Villamor Sanchez

Bibliografia

Fedeak dena blaitzen zuen garai batean, Juanaren ekintza heroitasun gisa ulertu zen. Ez hori bakarrik, Frantziarren aurkako garaipena, irailaren 7an lortu zena, Guadalupeko Amari egotzi zitzaion ere. Ez zen mirari bakarra izan. Setioa gaindituta, irudia jatorrizko lekura itzultzeko konpromisoa hartu zuten Hondarribiko bizilagunek. Baina ezin izan zuten hitza bete, baseliza erabat suntsituta geratu baitzen liskarraren ondorioz eta, horregatik, parrokiari mantentzea erabaki zuten. Hilabete gutxiren buruan 1639ko martxoaren 21ean, eskultura elizatik misteriozuki desagertu zen. Gau hartan, ohi bezala, harresietako eta elizako atak itxi zituzten, baina Juana hurrengo egunean, egunero lez, irudia apaintzera joan zenean bertan ez zela ohartu zen. Elizkoiak otoitz egitera Guadalupeko ermitara joan zirenean Ama Birjina bere jatorrizko gurtza lekura itzuli zela egiaztatu zuten, ustez gizakiaren esku-hartzerik gabe. Juana Mugarrietak eta Salvadora Zabaletak lekuko gisa deklaratu zuten. Ama Birjina parrokiara itzuli zen berriro, baselizak oraindik ez baitzituen beharrezko segurtasun baldintzak, baina apirilaren 4an Guadalupeko eliza erabat egokitua, bertara itzuli ahal izan zuten. Horrelako agerpen eta desagertzeak, garai hartan ohikoak zirenak, fedea sustatzeko beharrekina edo arrazoi ekonomikoekin zuten lotura. Baselizaren zaharberritze azkarra izan zen baina, benetako miraria, hilabeteak hondamen-egoeran eman ondoren.

Juana Mugarrieta, ordea, ez zen izan 1638. urteko setio egoerako emakume protagonista bakarra. Nahiz eta Historiaren begietara ikusezin geratu, beste emakume anonimo batzuek ere paper garrantzitsua jokatu zuten garai hartan. Hondarribiko Udal Artxiboko liburu batek jasotzen duenez, "Nahiz eta setioak hirurogeita bederatzi egun iraun, adoretu eta irmo defendatu zen munduaren begien aurrean; harresian hiru zuloekin, eta bakarrik bostehun gizon, bizilagun zein soldadu, osasuntsu eta zaurituak, hiru erasori eutsi zioten egun batean, emakumeak (gizon kopuru txikiagatik) antzinako Amazonen antzera ekinez". Ez da testigantza bakarra. Jose Moretek, setioaren ostean idatzitako eta erreferentziazko idazkietako bat kontsideratutako testu batean, honela zioen: "Zein adorerekin ekin zioten biztanle gutxi horiek, heriotzarekiko mespretxuz, etsaien tropa ugariaren aurka, hain arriskuz beteriko setioa gainditzeko ahaleginari, emakumeak eta mutilak ere ahaleginduz". Garai hartako beste dokumentu batean ere ezaugarri bereko testigantzak jaso ziren: uztailaren 3an, "Ehun emakume irten ziren hiritik, gizonen jantzita, batzuk pika soinean, beste batzuk arkabuzarekin, posturen batean jartzeko eskatuz, bizitzarekin bakarrik uztea eskainiz". Filipe IV.a Frantziakoak, frantziar armadaren aurkako garaipenaren ondoren, hirira bidali zuen gutunean, honakoa zioen: "Emakumeek ere beharrezko guztia egin zuten, hain adoretu gobernatzu, non arrisku handieneko ekintzak ere bere gain hartu zituzten".

Parrokia

Jasokundeko eta Sagarrondoko Andre Mariaren eliza interes arkitektoniko handiko eraikina da, estilo artistiko ezberdinak ditu, nahiz eta elementu nagusiak XV. eta XVI. mendeetan eraiki ziren. Bere estilo nagusia gotikoa da, batez ere iparraldera begiratzeko duen hegalean nabaritzen dena, arku konopialeko portada eder batekin eta hiriko armariaren irudikapen batekin. Parrokiak ere baditu eranskin errenazentistak, sarrera nagusiari dagokiona kasu, eta dorre barroko bat. Absidearen gunea Erdi Aroko harresiko horma-atalen gainean eraiki zen eta gaur egun eraikinen azpian ezkutatuta dago.

Parean Berdintasun Elkartearen proiektua

Testuak: María José Noain Maura

Ilustrazioak: Andrea Villamor Sanchez